

МІСЦЕ ЖАРГОННОЇ ЛЕКСИКИ У СТРУКТУРІ СОЦІАЛЬНИХ ДІАЛЕКТІВ

Анотація. Розглянуто особливості жаргонної лексики та її місце у структурі соціальних діалектів.

Аннотация. Рассмотрены особенности жаргонной лексики и её место в структуре социальных диалектов.

Annotation. The features of slang vocabulary and its place in the structure of social dialects have been considered in the article.

Ключові слова: жаргон, соціальний діалект, ненормативна лексика, диференціація мови.

Якщо мова – це дім нашого буття, то треба просто прислухатися до голосів довкола, і можна зрозуміти, чим живе наше покоління. У зв'язку зі змінами, які відбулися в житті суспільства за останні десятиріччя, змінилося й співвідношення нормативних і ненормативних елементів у мовленні. Мова все більше набуває ознак соціальної зумовленості, і, як наслідок, на перший план починає виступати стилістично забарвлена лексика, до якої належать і соціальні діалекти, про які йтиметься у статті. Тривалий час жаргонна лексика не була предметом серйозних наукових досліджень. Останнім часом почали з'являтися наукові розвідки, присвячені цій проблемі. Це говорить про надзвичайну актуальність досліджуваної теми.

Метою статті є визначення місця жаргонної лексики у структурі соціальних діалектів.

На початку ХХІ століття зацікавленість лінгвістів нестандартною лексикою обумовлена проникненням некодифікованої і ненормативної лексики у мову ЗМІ. Полеміка, що виникла навколо понять, термінів, дефініцій, становить значний інтерес для мовознавців. Зокрема, М. Маковський зазначає, що "неможливо вивчати мовні явища без урахування особливостей так званих "периферійних" мовних одиниць" [1]. Мовознавець П. Гриценко вказує на те, що "крім синхронної та історичної діалектології, виділяють соціальну діалектологію як частину соціолінгвістики, що вивчає соціальну, професійну, вікову диференціацію мови". Дослідженням соціальних діалектів займалися Л. Ставицька, Л. Касаткин, В. Бондалетов, М. Грачов, Е. Туманян, І. Матвіяс та інші. Найприйнятнішою серед класифікацій соціальних діалектів, на думку доктора філологічних наук Лесі Ставицької, є така термінологічно-поняттєва парадигма: аргі, жаргон, професійний жаргон, сленг [2].

Сучасна мовна ситуація охоплює весь мовний простір, відповідно впливаючи й на мовну норму. Свідомо розкріпачене мовлення високо інформативне. У такому мовленні зовнішній і внутрішній світ стають максимально наближеними, мова обживає новий простір. На сьогодні жаргоновживання є показником і соціальної повноцінності мови, і рівня свободи гуманітарної думки, що залежить від духовного розкріпачення суспільства.

Етимологія слова "жаргон" певною мірою розкриває його сутність та функціональне призначення. Первісне його значення – пташина мова, цвірінкання; незрозуміла мова [3]. Жаргон є розмовною лексикою, що побуває в певному корпоративному середовищі. Спілкуючись одне з одним, ми виробляємо особливий субкод, який об'єднує нас, відокремлює від інших і є розпізнавальним знаком: ми – свої, ми належимо до одного середовища. Жаргон має відкритий характер та звичайно виникає у порівняно великих групах носіїв мови, об'єднаних за ознакою професії, стану в суспільстві. Функціонально-стилістичний параметр жаргонної лексики, як наголошує Л. Ставицька, насамперед пов'язаний із потужною сміховою першоосною, що є складником культури як такої та національної сміхової культури зокрема [4]. Таким чином, можна з упевненістю стверджувати, що виживання та зміцнення комунікативної потужності української мови значною мірою залежить від присутності у свідомості мовців національного сміхового вербального простору. Переважна більшість слів української мови є багатозначними. Це означає, що вони мають первинне (основне) та вторинне значення. Саме жаргон поступово починає витісняти первинне значення слова як таке, що повинне було б асоціюватися з певним явищем або предметом у першу чергу. Жаргонізм – це здебільшого емоційно-оцінні експресивні утворення, серед яких переважають негативні знижені номінації.

Жаргонна лексика вільно вступає у взаємозв'язки з різними лексичними одиницями, тому однією із головних умов її виникнення є більш-менш тривале спілкування в межах певної малої соціальної групи. Багато жаргонізмів виникає в молодіжних колективах, зокрема в студентських та учнівських. Наприклад: *пара* – "двійка", *шпори* – "шпаргалки", *хвіст* – "академічна заборгованість" тощо. Оскільки жаргон виступає як інструмент ідентифікації, він належить до засобів соціумного об'єднання й виконує інтегративну функцію. Жаргонні субкоди формуються не тільки за рахунок потенційної можливості утворення сталих та стійких угруповань із установлюваними всередині них кодами мовної поведінки. Їх зумовлюють також соціополітичні події. Вибір певного жаргонізму пов'язаний з метою досягнення ефекту недбалості до позначуваних реалій, відстороненості від описуваних явищ і подій, зневажливості. Цей процес чітко виражений у сфері функціонування жаргонної предметної лексики: у назвах одягу, предметів побуту, транспортних засобів тощо. Наприклад: *одяг* – "шмотки"; *авто* – "тачка";

сміттєзвалище – "бомж-таун"; автомат Калашникова – "калаш"; засклені балкони – "шпаківні", хабарі в конвертах – "конверташки" тощо.

Стилістичний спектр жаргонної лексики – від жартівливо-іронічного до згрубіло-вulgарного – залежить від ціннісної орієнтації й характеру соціальної групи: вона має відкритий чи замкнений характер, органічно входить до суспільства або протиставляє себе йому. Як синонім слова "жаргон" іноді (здебільшого стосовно англomовних країн) використовують термін "сленг". Для позначення способу спілкування декласованих елементів поряд із терміном "жаргон" вживається також "арго", що позначає сукупність особливостей мови групи людей, які намагаються засекретити свої висловлювання, зробити їх незрозумілими для оточення [2].

Мова розвивається не у своїй правильній іпостасі, а в усному, спонтанному, соціально малоконтрольованому мовленні. Тільки розмовна стихія є живильним джерелом для розвитку будь-якої мови. Літературна мова – стандарт, однак йому бракує руху мови. І тільки в невимушеній комунікації соціально різнотипної спільноти, зокрема соціальних низів та серед молоді, зароджуються паростки нової норми і лексику. З одного боку, це можна розглядати як вульгаризацію мови, з іншого – це є свідченням змін у культурному процесі.

Отже, жаргонна лексика – це своєрідна картина світу, потужна сeміосфера певного часового зрізу культури, що відкриває у слові смислову перспективу як концентрат соціокультурного, духовного, психологічного клімату епохи.

Наук. керівн. Архипенко Л. М.

Література: 1. Маковский М. Английская диалектология / М. Маковский. – М. : Высшая школа, 1980. – 191 с. 2. Ставицька Л. Арго, жаргон, сленг: Соціальна диференціація української мови / Л. Ставицька. – К. : Критика, 2005. – 464 с. 3. Єрмоленко С. Українська мова. Короткий тумачний словник лінгвістичних термінів / Єрмоленко С., Бибик С., Тодор О. ; за ред. С. Єрмоленко. – К. : Либідь, 2001. – 480 с. 4. Ставицька Л. Проблеми вивчення жаргонної лексики. Соціолінгвістичний аспект / Л. Ставицька // Українська мова. – 2001. – № 1. – С. 55–68.